

## ساخت و روا سازی مقیاس سرمایه روان‌شناختی و رابطه آن با بهزیستی ذهنی<sup>۱</sup>

میترا قدیمی نوران<sup>۲</sup>، جلیل یونسی<sup>۳</sup>

تاریخ دریافت: ۹۵/۰۴/۲۹

تاریخ پذیرش: ۹۶/۰۱/۲۵

### چکیده

یکی از راه‌های پیشگیری از بروز مشکلات روانی و رفتاری، ارتقاء سرمایه روان‌شناختی افراد است که از چهار سازه امید، خوش‌بینی، تاب‌آوری و خودکارآمدی تشکیل شده است. هدف پژوهش حاضر، ساخت و روا سازی مقیاس سرمایه روان‌شناختی جهت کاربرد در حوزه‌های عمومی و رابطه آن با بهزیستی ذهنی بود. روش پژوهش از نوع همبستگی بوده و جامعه آماری کلیه متأهلین شهر تهران بودند که از بین آنان ۵۲۰ نفر به روش چندمرحله‌ای انتخاب شدند. مقیاس‌های به کاررفته، مقیاس ۶۶ سؤالی محقق ساخته و مقیاس‌های ۲۴ سؤالی سرمایه روان‌شناختی لوتانز (۲۰۰۷) و فرم کوتاه ۱۸ سؤالی بهزیستی ذهنی ریف (۱۹۹۵) بودند. برای تحلیل داده‌ها از نظریه جدید اندازه‌گیری (IRT) و تحلیل عامل تأییدی مرتبه اول و دوم استفاده گردید. جهت انجام تحلیل IRT ابتدا مفروضه‌های تک‌بعدی بودن و استقلال موضعی، با استفاده از سه روش VSS و MAP و تحلیل عامل اکتشافی مورد بررسی قرار گرفتند و پس از آن با استفاده از تحلیل عاملی تأییدی مرتبه اول و برازش مدل، پنج عامل امیدواری، خودکارآمدی، خوش‌بینی مثبت، خوش‌بینی منفی و سازگاری استخراج شدند. جهت بررسی منتج شدن این پنج عامل از عامل بزرگ تری بنام سرمایه روان‌شناختی، از تحلیل عاملی مرتبه دوم بهره گرفته شد و برای بررسی پایایی از روش ضریب همسانی درونی، در دو فرم آلفای

۱. مقاله حاضر از پایان‌نامه ارشد با عنوان «ساخت و روا سازی مقیاس سرمایه روان‌شناختی و رابطه آن با بهزیستی ذهنی» استخراج گردیده است.

۲. کارشناسی ارشد سنجش و اندازه‌گیری، دانشگاه علامه طباطبائی (نویسنده مسئول)

[mghadimi2001@yahoo.com](mailto:mghadimi2001@yahoo.com)

۳. دانشیار گروه سنجش و اندازه‌گیری، دانشگاه علامه طباطبائی

کرونباخ و تتای تربیتی استفاده گردید. در نتیجه این تحلیل‌ها، پرسشنامه ۶۶ سؤالی محقق ساخته به پرسشنامه ۴۸ سؤالی تغییر یافت. مقیاس دارای ضریب پایایی بالا و قابل قبولی بوده (آلفای کرونباخ برابر ۰/۹۴۵ و تتای تربیتی برابر ۰/۹۵۲) و در بررسی روایی همگرایی، پرسشنامه مذکور رابطه مثبت و معنی‌داری با مقیاس لوتانز و همچنین رابطه مثبت و معنی‌داری با مقیاس بهزیستی ذهنی ریف و شش عامل آن به دست آمد. نتایج نشان داد که مقیاس محقق ساخته از پایایی و روایی مناسبی برای سنجش این سازه در حوزه‌های مختلف اجتماعی برخوردار است.

واژگان کلیدی: سرمایه روان‌شناختی، بهزیستی ذهنی، روایی، پایایی، IRT

## مقدمه

نیازهای زندگی امروز، تغییرات سریع اجتماعی - فرهنگی، تغییر ساختار خانواده، شبکه گسترده و پیچیده ارتباطات انسانی، گسترده‌گی و هجوم منابع اطلاعاتی، انسان‌ها را با چالش‌ها، استرس‌ها و فشارهای متعددی روبرو نموده است که مقابله‌ی مؤثر با آن‌ها نیازمند توانمندی‌های روانی - اجتماعی است. فقدان مهارت‌ها و توانایی‌های عاطفی، روانی و اجتماعی، افراد را در مواجهه با مسائل و مشکلات، آسیب‌پذیر نموده و آن‌ها را در معرض انواع اختلالات روانی، اجتماعی و رفتاری قرار می‌دهد. این واقعیات باعث شده که صاحب‌نظران و متخصصان حیطه بهداشت روانی در جهان تمام کوشش و توجه خود را حول محور برنامه‌های پیشگیری متمرکز سازند. یکی از راه‌های پیشگیری از بروز مشکلات روانی و رفتاری، ارتقاء سرمایه روان‌شناختی افراد است. یکی از مفاهیم مهم روانشناسی مثبت‌نگر که در سال‌های اخیر در حوزه‌های رفتار سازمانی، روابط بین فردی، سلامت و نیز مطالعات آموزشی دانشگاهی شده است، مفهوم سرمایه روان‌شناختی<sup>۱</sup> است. سرمایه روان‌شناختی یک حالت روان‌شناختی مثبت و رویکرد واقع‌گرا و انعطاف‌پذیر نسبت به زندگی است که از چهار سازه امید<sup>۲</sup>، خوش‌بینی<sup>۳</sup>، تاب‌آوری<sup>۴</sup> و خودکارآمدی<sup>۵</sup> تشکیل می‌شود. در پژوهش‌های

1. psychological capital
2. hope
3. optimism
4. resiliency
5. self-efficacy

پیشین هریک از چهار حیطة تشکیل‌دهنده سازه سرمایه روان‌شناختی به‌صورت مجزا مورد بررسی قرار می‌گرفتند، اما مطالعات مربوط به سرمایه روان‌شناختی این سازه‌ها را در ارتباط با یکدیگر می‌بیند و مشترکات این متغیرها را در نظر می‌گیرد. به‌عبارت‌دیگر سرمایه روان‌شناختی، یک سازه مرتبه بالاتر در نظر گرفته می‌شود، به این معنی که این چهار متغیر باهم ترکیب می‌شوند و یک کل هم‌افزایی<sup>۱</sup> را می‌سازند و انتظار می‌رود که کل سازه نسبت به تک‌تک متغیرهای تشکیل‌دهنده آن تأثیر بیشتری بر عملکرد داشته باشد. درواقع، اصطلاح سرمایه روان‌شناختی به مفهوم اینکه چه کسی هستید (خود واقعی) و چه کسی می‌خواهید بشوید (خود ممکن)، اشاره دارد و چیزی ورای سرمایه انسانی<sup>۲</sup> (چه چیزی می‌دانم) و سرمایه اجتماعی<sup>۳</sup> (چه کسانی را می‌شناسم) است (لوتانز، جوزف و آولیو، ۲۰۰۷). این مؤلفه‌ها در یک فرایند تعاملی و ارزشیابانه، به زندگی فرد معنا بخشیده، تلاش فرد برای تغییر موقعیت‌های فشارزا را تداوم می‌دهد و او را برای ورود به صحنه عمل آماده نموده، مقاومت و سرسختی وی در تحقق اهداف را تضمین می‌کند. به سخن دیگر سرمایه روان‌شناختی افراد را به چالش می‌کشانند تا در جستجوی این سؤال برآیند که چه کسی هستند و در نتیجه به خودآگاهی بهتر که لازمه دستیابی به هدف‌ها و موفقیت است، دست یابند (لوتانز، ۲۰۰۶). هریک از زیر سازه‌های سرمایه روان‌شناختی همواره دارای این پنج معیار می‌باشند: ۱. ظرفیت روان‌شناختی مثبت، ۲. مبتنی بر نظریه و تحقیق، ۳. وابسته به حالت و دارای قابلیت رشد و توسعه ۴. دارای مقیاس اندازه‌گیری معتبر، ۵. مرتبط با عملکرد فرد می‌باشند (لوتانز، جوزف و آولیو، ۲۰۰۷). در این میان، امید، یک حالت انگیزش مثبت با در نظر گرفتن اهداف روشن برای زندگی است. در امید، از یک سو انگیزه خواستن به اراده برای حرکت به سوی اهداف و از طرف دیگر بررسی راه‌های مناسب برای حصول اهداف نهفته است. بر اساس تحقیقات و تئوری سازی‌های بندورا<sup>۵</sup> (۱۹۷۷)، خودکارآمدی (اطمینان) به‌عنوان اعتقاد راسخ یک فرد درباره

- 
1. Synergistic
  2. human capital
  3. social capital
  4. Luthans, Youssef & Avolio
  5. Bandora

توانایی‌هایش در بسیج منابع شناختی و مسیرهای موردنیاز برای اجرای موفقیت‌آمیز یک وظیفه خاص در یک حوزه معین تعریف می‌شود. از سوی مارتین سلیگمن، پدر جنبش روانشناسی مثبت‌گرا در تعریف خوش‌بینی بیان می‌کند، خوش‌بینی یک سبک تبیینی است که فرد حوادث مثبت را به علل مشخص، دائمی و فراگیر و حوادث منفی را به عوامل خارجی، موقتی و شرایط خاص نسبت می‌دهد (سلیگمن، ۱۹۹۸). بر اساس این تعریف، افراد خوش‌بین علل رویدادهای مطلوب را در قدرت و کنترل خود می‌دانند که این می‌تواند او را در اداره موقعیت‌های مختلف در تمام حوزه‌های زندگی یاری کند و به‌طور مثبت به جنبه‌های خوب زندگی، نه تنها در گذشته و حال بلکه در آینده نیز توجه داشته باشد. به اعتقاد کارور و شیر<sup>۱</sup> (۲۰۰۲) خوش‌بینی سرشتی گرایی در فرد است که بر اساس آن فرد انتظار دارد بهترین نتایج برای او در آینده رقم بخورد و این پیامدها به‌عنوان عوامل ثابت، کلی و درونی در نظر گرفته می‌شوند. گارمزی<sup>۲</sup> و ماستن (۱۹۹۱) تاب‌آوری را توانایی سازگاری مثبت در واکنش به شرایط ناگوار می‌دانستند، اما در سرمایه روان‌شناختی تنها به معنی توانایی بازگشت به شرایط پیش از رویداد ناگوار و شکست‌ها نیست، بلکه رویدادهای مثبت را نیز در برمی‌گیرد. در واقع تاب‌آوری صرفاً مقاومت منفعل در برابر آسیب‌ها یا شرایط تهدیدکننده نیست. بلکه فرد تاب‌آور، مشارکت فعال و سازنده در محیط پیرامون خود دارد. تاب‌آوری در سرمایه روان‌شناختی، حوادث ناگوار و موانع را هم به‌عنوان یک عامل تهدیدکننده و هم به‌عنوان یک فرصت چالش‌برانگیز برای رشد و موفقیتی فراتر از حالت عادی در نظر می‌گیرد (لوتانز، ۲۰۰۶). در زمینه سرمایه روان‌شناختی تنها ابزاری که تاکنون در بیشتر تحقیقات مورد استفاده وسیعی قرار گرفته است، پرسشنامه ۲۴ سؤالی لوتانز است که در جوامع مختلف و فرهنگ‌های گوناگون و کشورهایمانند چین و آفریقای جنوبی و کشورهای خاورمیانه، برای تحقیق و کاربرد بومی مورد حمایت قرار گرفته است و روایی و پایایی<sup>۳</sup> آن تأیید شده است (لوتانز، ترجمه رضایی منش و همکاران، ۱۳۹۱). به لحاظ اینکه پرسشنامه مذکور

---

1. Scheire & Carver
2. Garnezy & Masten
3. Reliability and Validity

مختص حیطة کارى است، در سال ۲۰۱۱ الیزابت مک گى<sup>۱</sup> در رساله دکترى خود تحت عنوان «بررسى پایایى مقیاس سرمایه روان‌شناختى با استفاده از اندازه‌گیرى فراوانى‌ها»<sup>۲</sup> در جامعه دانشجویان، پرسشنامه لوتانز را با تغییراتى اندکى از حوزه کارى به حوزه عمومى اصلاح کرد. به‌عنوان مثال گویه «خودم را در کارم فردى موفق مى‌بینم» را به «من خود را در زندگى‌ام فردى موفق مى‌بینم» تغییر داد. دیگر اینکه در پرسشنامه لوتانز برای سنجش خودکارآمدى از مقیاس پارکر<sup>۳</sup> (۱۹۹۸) که مختص حیطة کارى است استفاده شده بود که دارای ۶ سؤال بود. مک گى در این پرسشنامه اصلاح‌شده از مقیاس خودکارآمدى چن، گالى و ادن<sup>۴</sup> (۲۰۰۱) که مربوط به حوزه‌هاى عمومى است و دارای ۸ سؤال است استفاده کرده است. به همین دلیل پرسشنامه ۲۴ سؤالی لوتانز به پرسشنامه ۲۶ سؤالی تغییر یافت (مک گى، ۲۰۱۱). در یک فرآیند تحلیلى و تبیینى دامنه‌دار، لوتانز (۲۰۰۶) بیان داشته است که بهزیستى ذهنى در درجه اول از عوامل فردى تأثیر مى‌پذیرد که در این میان بر نقش سرمایه روان‌شناختى تأکید نموده است. امروزه پژوهش درباره بهزیستى و روانشناسى مثبت به‌طور روزافزون در حال رشد است. بهزیستى روانى شامل احساس مثبت و احساس رضایت‌مندی عمومى از زندگى که شامل خود و دیگران در حوزه‌هاى مختلف خانواده، شغل و نظیر این موارد است. به‌عبارت‌دیگر، بهزیستى ذهنى یعنى خوشبختى و خوشى که از طریق رویارویى و مواجهه با چالش‌هاى زندگى، مشکلات و نیازها به دست مى‌آید، نه از طریق تفریح کردن و عدم داشتن هرگونه کشمکش و تعارض و نه با داشتن زندگى یکنواخت و بدون تغییر و پستی‌وبلندى؛ در حقیقت بهزیستى ذهنى انسان درگرو تعامل و همراهى مقولات متضادى چون درد و لذت، بلندپروازى و امیدوارى در مقابل رنج و ناامیدى است. ریف در سال ۱۹۸۹ برای اولین بار تعریف چندبعدى از بهزیستى ذهنى را ارائه داد که این ابعاد عبارت‌اند از: پذیرش خود (داشتن نگرش مثبت در مورد خود و خود سنجى واقع‌بینانه)، روابط مثبت با دیگران (دارای احساسات قوی محبت و همدلى نسبت به هم‌نوع)، خودمختارى (حق تعیین

1. Elizabeth Mc Gee
2. Frequency-Based Measurement
3. Parker
4. Chen, Gully & Eden

سرنوشت، استقلال)، تسلط بر محیط (توانایی فرد در انتخاب و کنترل محیط)، داشتن هدف در زندگی (احساس معنا و جهت‌گیری در زندگی)، رشد فردی (توانایی شکوفا ساختن کلیه نیروها و استعدادهای خود) (کیز<sup>۱</sup> و ریف، ۲۰۰۲). از جمله پژوهش‌های انجام گرفته در رابطه سرمایه روان‌شناختی و بهزیستی ذهنی می‌توان به چند مورد اشاره کرد. خسروشاهی، هاشمی (۱۳۹۱) در تحقیقی با عنوان «نقش سرمایه روان‌شناختی در بهزیستی ذهنی، با توجه به اثرات تعدیلی سرمایه اجتماعی» نشان دادند که سرمایه روان‌شناختی و مؤلفه‌های آن با بهزیستی ذهنی و سرمایه اجتماعی رابطه مثبت و معنی‌داری دارد و افرادی که سرمایه روان‌شناختی مطلوب‌تری داشته و از سرمایه اجتماعی بالاتری بهره‌مند هستند، از بهزیستی ذهنی بالاتری نیز برخوردارند. گل پرور و جعفری (۱۳۹۲) در تحقیقی با عنوان «بررسی نقش محافظت‌کننده سرمایه روان‌شناختی در برابر اثر تعارض و سرریز شدگی کار-خانواده بر بهزیستی ذهنی پرستاران»، نتایج تحقیق رابطه منفی و معناداری بین تعارض و سرریز شدگی کار-خانواده با سرمایه روان‌شناختی و بهزیستی ذهنی را نشان داد. به عبارتی با بالا بردن سرمایه روان‌شناختی توسط خرده مداخلات آموزشی، بهزیستی افراد را می‌توان به سطح بالاتری رساند. همچنین رحیمی‌نیا، کریمی‌مزیدی و محمدزاده (۱۳۹۲) در پژوهشی دیگر، تأثیر واسطه‌های هیجانی سرمایه روان‌شناختی بر بهزیستی ذهنی را مورد بررسی قرار دادند که نتایج نشان داد افرادی که از سرمایه روان‌شناختی بالاتری برخوردار بودند، دارای احساسات مثبت و سازنده بیشتر و احساسات منفی (افسردگی، اضطراب و استرس) کمتر و بهزیستی ذهنی بالاتری را داشته‌اند. در حال حاضر پس از حدود یک دهه از ساخت نظریه و پژوهش در خصوص سرمایه روان‌شناختی، این سازه به‌طور گسترده در سراسر جهان به رسمیت شناخته شده است و فراتر از سازمان‌ها و محیط کاری به حوزه‌های دیگر زندگی از جمله کسب‌وکار، بهداشت و سلامت، آموزشی، نظامی، ورزشی و... گسترش پیدا کرده است (لوتانز، جوزف، سویتمن و هارمز<sup>۲</sup>، ۲۰۱۳). در پژوهش حاضر هدف، ساخت مقیاس سرمایه روان‌شناختی بوده است که دارای روایی و پایایی مناسبی برای استفاده در حوزه‌های عمومی

---

1. Keyes

2. Luthans, Youssef, Sweetman, & Harms

(شاغل و غیر شاغل) باشد. به عبارت دیگر زیر سازه‌های این مقیاس صرفاً در رابطه با محیط‌های کاری نمی‌باشند. اخیراً در پژوهش‌هایی که در زمینه‌های مختلف اجتماعی نظیر رابطه پیشرفت تحصیلی دانشجویان و کیفیت زندگی، چه در افراد بیمار و غیر بیمار و... با سرمایه روان‌شناختی سنجیده شده است، به علت فقدان مقیاسی مناسب در این حوزه‌ها، محققین به طور جداگانه از هر یک از مقیاس‌های امیدواری، خوش‌بینی، خودکارآمدی و انعطاف‌پذیری در پژوهش خود استفاده نموده‌اند، لذا ساخت مقیاسی واحد برای رفع این مشکلات پژوهشی محرز است. علاوه بر این وجود مقیاسی منطبق بر فرهنگ و معیارهای اخلاقی جامعه که از آن در کلینیک‌های مشاوره در کنار سایر آزمون‌ها استفاده شود، می‌تواند کمک بسزایی در روند مشاوره و راهنمایی افراد داشته باشد؛ بنابراین هدف اصلی این پژوهش این بود که آیا مقیاس موردنظر همگرا با مقیاس‌های دیگر در این زمینه است و آیا سرمایه روان‌شناختی رابطه مثبتی با بهزیستی ذهنی دارد؟

### روش پژوهش

روش پژوهش از نوع همبستگی بوده است که یکی از انواع روش‌های تحقیق توصیفی (غیرآزمایشی) است. جامعه آماری مورد مطالعه، جمعیت متأهلین شهر تهران (مناطق ۲۲ گانه) در سال ۹۳ است و نمونه‌گیری به روش چندمرحله‌ای انجام شده است. با توجه به اینکه در پژوهش حاضر بر روی داده‌های پرسشنامه‌ها تحلیل عاملی صورت گرفته است، لذا بر طبق نظر کامری ۱ (۱۹۷۳) نمونه مورد نیاز می‌بایستی حدود ۵۰۰ نفر باشد. بدین صورت که ابتدا شهر تهران را به پنج منطقه شمال، جنوب، شرق، غرب و مرکز تقسیم کردیم و سپس از هر یک از این مناطق به صورت نمونه در دسترس حدود ۱۰۰ نفر انتخاب شدند. در این پژوهش برای گردآوری داده‌ها از سه ابزار به شرح ذیل استفاده گردید:

۱. **مقیاس ساخته شده توسط محقق برای سرمایه روان‌شناختی.** منابع نظری که در ساخت این مقیاس از آن‌ها استفاده شده است، شامل نظریه خودکارآمدی بندورا و نظریه خوش‌بینی سلیگمن و شیر و کارور و برای زیرمقیاس‌های امیدواری و تاب‌آوری نیز به ترتیب نظریه‌های اسنایدر و ماستن و کانر و دیویدسون و فرایبرگ است. ابتدا پرسشنامه مقدماتی از نوع لیکرتی

(۵ درجه‌ای) با ۷۸ سؤال ساخته شد که گزینه‌های آن شامل کاملاً موافقم، موافقم، حد وسط، مخالفم و کاملاً مخالفم بوده است و برای محاسبه نمره هر سؤال گزینه کاملاً مخالفم = ۱، مخالفم = ۲، حد وسط = ۳، موافقم = ۴ و کاملاً موافقم = ۵ امتیاز در نظر گرفته شد. پس از اجرای مقدماتی پرسشنامه، محاسبه آلفای کرونباخ (همسانی درونی)، تأثیر هر سؤال بر همسانی درونی و بررسی همبستگی هر سؤال با کل آزمون مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت و پس از بررسی، پرسشنامه نهایی ۶۶ سؤالی برای اجرا بر روی افراد نمونه آماده گردید. مقیاس ساخته شده شامل چهار مؤلفه امیدواری، خودکارآمدی، خوش بینی و تاب‌آوری است که ۱۲ سؤال برای مؤلفه امیدواری و ۲۱ سؤال، مؤلفه خودکارآمدی و ۱۳ سؤال آن برای مؤلفه خوش‌بینی و ۲۰ سؤال برای مؤلفه تاب‌آوری است. نظر به اینکه داده‌های مربوط به پرسشنامه سرمایه روان‌شناختی دارای طیف لیکرت بوده (و اینکه بهتر است با داده‌های طیفی لیکرت همچون داده‌های رتبه‌ای در تحلیل‌ها رفتار شود)، به منظور بررسی میزان همسانی درونی داده‌ها از دستورالعمل تنای ترتیبی و نیز آلفای کرونباخ استفاده شد و میزان پایایی این پرسشنامه بر اساس آلفای کرونباخ ۰/۹۴۵ و تنای ترتیبی ۰/۹۵۲ به دست آمد.

**۲. مقیاس سرمایه روان‌شناختی لوتانز (۲۰۰۷).** برای بررسی روایی همگرایی مقیاس ساخته شده از این پرسشنامه استفاده شد. این پرسشنامه از مقادیر استاندارد شده که به طور وسیعی برای ساختارهایی که امید، تاب‌آوری، خوش‌بینی و خودکارآمدی را می‌سنجند مورد استفاده قرار گرفته است و قابلیت اعتبار و پایایی این خرده مقیاس‌ها نیز اثبات شده است. این پرسشنامه شامل ۲۴ سؤال است که هر خرده مقیاس شامل ۶ گویه است و آزمودنی به هر گویه در مقیاس ۶ درجه‌ای (کاملاً مخالفم تا کاملاً موافقم) لیکرت پاسخ می‌دهد. نسبت خبی دو این آزمون برابر با ۲۴/۶ است و آماره‌های CFI، RMSEA در این مدل به ترتیب ۰/۹۷ و ۰/۰۸ هستند (لوتانز و اولیو، ۲۰۰۷). لوتانز و همکارانش پایایی پرسشنامه را بالای ۹۰٪ گزارش کرده‌اند. در پژوهش حاضر میزان پایایی این پرسشنامه بر اساس آلفای کرونباخ ۰/۹۲ و تنای ترتیبی ۰/۹۲۶ به دست آمد.



۳. مقیاس بهزیستی ذهنی ریف کوتاه ۱۸ سؤالی (۱۹۹۵). نسخه کوتاه ۱۸ سؤالی در سال ۱۹۹۵ طراحی گردید. این پرسشنامه دارای سه سؤال برای هر یک از ۶ مؤلفه بهزیستی ذهنی است که عبارت‌اند: از پذیرش خود، روابط مثبت با دیگران، تسلط بر محیط، خودمختاری (استقلال)، زندگی هدفمند و رشد فردی. پاسخ به هر سؤال بر روی یک طیف شش درجه‌ای از کاملاً مخالف تا کاملاً موافق مشخص می‌شود. همسانی درونی (درجه پایایی) این مقیاس به روش آلفای کرونباخ بالای ۰/۷ گزارش شده است و در پژوهش‌های داخلی ضریب آلفای کرونباخ ۰/۵۳ تا ۰/۷۰ پایایی نسبتاً مناسبی را برای خرده مقیاس‌های این مقیاس نشان داده است (جوشن لو و همکاران، ۱۳۸۵). در این پژوهش همسانی درونی بر اساس آلفای کرونباخ ۰/۸۴۵ و تتای ترتیبی ۰/۸۵۳ به دست آمد.

پرسشنامه‌های مذکور بر روی افراد نمونه که ۵۲۰ نفر بودند اجرا شد که از این تعداد ۴۹۳ پرسشنامه بدون نقص و قابل بررسی به دست آمد. همچنین برای بررسی روایی همگرایی، مقیاس ساخته شده به‌طور همزمان با پرسشنامه بهزیستی ذهنی ریف بر روی ۱۴۹ نفر جهت همبستگی با مقیاس مورد نظر اجرا گردید و پرسشنامه سرمایه روان‌شناختی لوتانز (۲۰۰۷) که مناسب حوزه‌های کاری و سازمانی است نیز به‌طور همزمان با مقیاس ساخته شده، بر روی ۹۵ نفر از افراد شاغل نمونه اجرا شد و نهایتاً داده‌های مورد نیاز استخراج و توسط نرم‌افزار SPSS (نسخه ۲۱) مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. پس از وارد کردن اطلاعات و غربالگری<sup>۱</sup> داده‌ها، تجزیه و تحلیل به دو صورت توصیفی و استنباطی انجام گرفت. در تحلیل توصیفی، فراوانی‌ها و مشخصات جمعیت شناختی افراد مورد بررسی قرار گرفتند و در تحلیل استنباطی به منظور انتخاب بهترین سؤالات در پرسشنامه دو رویکرد در نظر گرفته شده است: الف) سؤالاتی که آگاهی‌بخش باشند و ب) با زیربنای نظری سازه موجود نیز همخوانی داشته باشد. بدین منظور دو نوع تحلیل مدنظر قرار گرفت. تحلیل‌هایی بر اساس نظریه جدید اندازه‌گیری با هدف انتخاب سؤالات با بیشترین آگاهی و استفاده از شیوه تحلیل عامل تأییدی (CFA) به منظور رعایت زیربنای مفروض برای سازه مورد نظر انجام شده است. سپس

به منظور بررسی روایی همگرا میزان همبستگی سازه مورد نظر با دو سازه‌ی دیگر مورد بررسی قرار گرفت و جهت به دست آوردن ضریب پایایی و همسانی درونی مقیاس از آلفای کرونباخ و تتای ترتیبی استفاده شده است. بررسی روایی محتوایی مقیاس نیز با توجه به نظر کارشناسان مربوطه صورت گرفت. برای تحلیل داده‌ها در این پژوهش از بسته‌های نرم‌افزارهای SPSS، LISREL، MPLUS، R، IRT PRO استفاده گردیده است. به منظور بررسی ویژگی‌های روان‌سنجی گویه‌های پرسشنامه محقق ساخته بر اساس نظریه پاسخ سؤال<sup>۱</sup> (IRT)، چون مقیاس اندازه‌گیری سؤالات از نوع مقیاس طبقه‌ای با طیف لیکرتی بود، با استفاده از مدل‌های نظریه پاسخ سؤال برای داده‌های چند سطحی به تحلیل سؤالات پرداخته شد. دو مدل امتیاز جزئی تعمیم‌یافته<sup>۲</sup> (GPC) و پاسخ مدرج<sup>۳</sup> (GR) سیم‌جیما<sup>۴</sup> برای داده‌ها در نظر گرفته شد که در همه عوامل، مدل پاسخ مدرج از برازش نسبی بهتری برخوردار بوده است. قبل از تحلیل سؤالات با استفاده از نظریه سؤال<sup>۵</sup> پاسخ، می‌بایست از محقق بودن دو پیش فرض مهم این نظریه، یعنی تک‌بعدی بودن و استقلال موضعی اطمینان می‌شد. چون پرسشنامه سرمایه روان‌شناختی از چندین بعد مجزای از هم تشکیل شده بود و از طرف دیگر از آنجا که مقیاس اندازه‌گیری پرسشنامه از نوع لیکرت بوده است، برای سنجش تک‌بعدی بودن هر یک از ابعاد، از سه روش الف) VSS با استفاده از بسته تحلیلی psych و در بستر نرم‌افزار R، ب) روش MAP با نرم‌افزار SPSS و ج) مقایسه نسبت ارزش ویژه اول به دوم با استفاده از شیوه تحلیل عاملی برای داده‌های رتبه‌ای با نرم‌افزار MPLUS 6.12 و برای محاسبه شاخص‌های سؤال و تابع آگاهی سؤال از نرم‌افزار IRT-PRO استفاده شد. چنانچه مفروضه تک‌بعدی بودن آزمونی رعایت شود بر اساس نظر همبلتون، فرض بر این گرفته می‌شود که سؤالات آزمون دارای استقلال موضعی نیز بوده است.

1. Item Response Theory
2. generalized partial credit model
3. graded response model
4. Samejima

## یافته‌های پژوهش

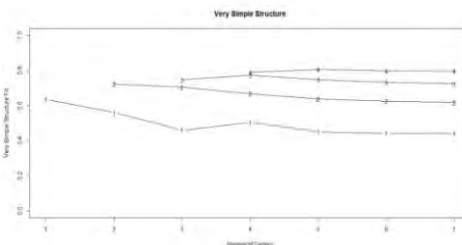
در پژوهش حاضر حدود ۶۰٪ (۳۰۴ نفر) افراد نمونه را زن‌ها و حدود ۴۰٪ (۱۸۹ نفر) آن‌ها را مردان تشکیل داده‌اند که میانگین سنی آن‌ها حدود ۳۳ سال با انحراف استاندارد حدود ۹ و بیشترین و کمترین سن به ترتیب ۶۵ سال و ۲۰ سال است. در جدول شماره ۱ وضعیت تحصیلی افراد نمونه با توجه به جنسیت آن‌ها آورده شده است.

جدول ۱. وضعیت تحصیلی و جنسیت

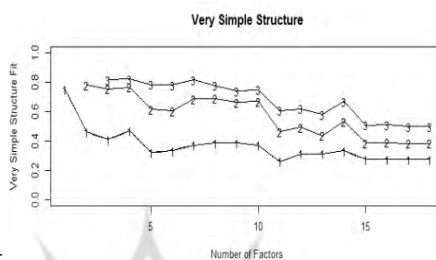
تحصیلات	ابتدایی	سیکل	دیپلم	فوق‌دیپلم	لیسانس	فوق‌لیسانس	دکتری
زن	۰	۵	۵۱	۲۳	۱۷۲	۳۶	۱۰
مرد	۰	۴	۲۶	۱۴	۱۰۰	۳۲	۸

با توجه به داده‌های جدول ۱ پراکنندگی سطوح تحصیلی، تقریباً در هر دو جنس (مرد و زن) یکسان است و در سطح لیسانس بیشترین فراوانی در هر دو جنس دیده می‌شود. همچنین با توجه به سهم بیشتر خانم‌ها در این پژوهش تعداد خانم‌های خانه‌دار بیشتر از سایر شغل‌ها است (۳۱٪). حدود ۲۲٪ افراد شغل آزاد و ۱۳٪ شغل دولتی و ۲۳٪ شغل شرکتی داشته‌اند و حدوداً ۹٪ افراد نمونه شغل خود را درج نکرده بودند. برای بررسی اینکه هر یک از ابعاد مقیاس سرمایه روان‌شناختی مفروضه تک‌بعدی بودن IRT را محقق می‌سازند یا خیر، از سه روش ذکر شده بهره برده شد که در ادامه به ارائه نتایج روش VCC پرداخته شده است. برای عامل امیدواری، شاخص به‌دست آمده برای VSS هنگامی که تعداد عامل‌ها برابر یک باشد به بیشینه مقدار خود رسیده است.

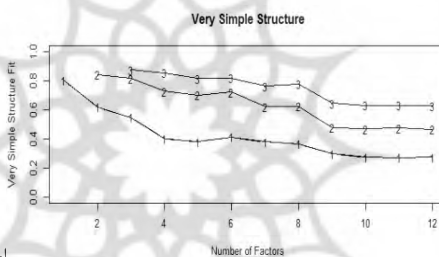
با توجه به نمودار ۱، خطی که با اعداد ۱ مشخص شده، میزان شاخص VSS را به ازای تعداد عوامل متعدد از یک تا تعداد مؤلفه‌های ممکن که برابر با گویه‌های در نظر گرفته شده برای این عامل است، نشان می‌دهد.



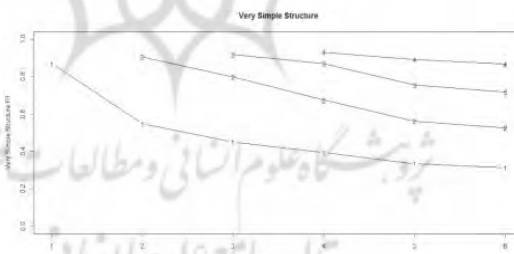
خوش بینی منفی



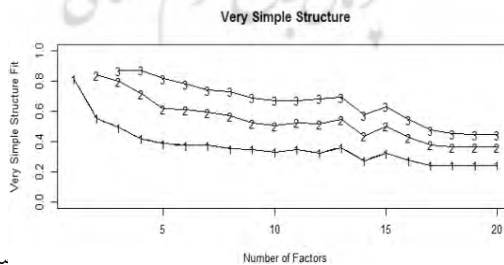
خودکارآمدی



امیدواری



خوش بینی مثبت



سازگاری

نمودار ۱. شاخص VSS برای هر عامل

همان‌طور که مشهود است در عامل امیدواری، بیشترین مقدار ممکن در تعداد عامل یک و با مقدار ۰/۸ گزارش شده است؛ بنابراین با توجه به شاخص VSS عامل امیدواری تک عامل بوده است. برای عامل خوش‌بینی، شواهد حاکی از آن بود که عامل مفروض تک‌بعدی نیست، با بررسی مجدد مبانی نظری و پی بردن به این نکته که در اصل نظریه نیز، عامل خوش‌بینی به دو خرده عامل مجزا از هم قابل تفکیک است، بنابراین تصمیم بر این شد که بعدیت برای دو خرده عامل خوش‌بینی مثبت و خوش‌بینی منفی به صورت مجزا بررسی شود. بیشینه مقدار ساختار خیلی ساده‌روی تک عاملی برابر با ۰/۸۷ گزارش شده که تأکیدی بر تک عاملی بودن خوش‌بینی مثبت بوده است و نتایج خوش‌بینی منفی نیز نشان از تک‌بعدی بودن این خرده عامل داشت. مقدار شاخص VSS برای ساختار تک عامل برابر با ۰/۶۴ گزارش شده که بیشینه مقدار ممکن در بین هفت عامل دیگر بوده است. همچنین نتایج به دست آمده برای دو عامل خودکارآمدی و سازگاری نیز دارای مقادیر بیشینه VSS بر روی تک عامل به ترتیب ۰/۷۵ و ۰/۸۱ گزارش شده که این نتایج در نمودار ۱ نشان داده شده است.

در ادامه به منظور بررسی تک‌بعدی بودن از روش کمینه میانگین همبستگی جزئی (MAPC) که ویلیر (۱۹۷۶) و روش بهبود یافته آن را ویلیر و همکاران<sup>۱</sup> (۲۰۰۰) معرفی کردند، استفاده شده است. مقادیر میانگین مربع و توان چهارم همبستگی جزئی مرتبه یکم به ترتیب برای عامل امیدواری، ۰/۰۱۸۱ و ۰/۰۰۰۶، عامل خوش‌بینی مثبت ۰/۰۵۵۵ و ۰/۰۰۴۷، عامل خوش‌بینی منفی، ۰/۰۳۶۷، ۰/۰۰۲۱، عامل خودکارآمدی ۰/۰۱۱۳، ۰/۰۰۰۴ و عامل سازگاری ۰/۰۱۳۰ و ۰/۰۰۰۵ گزارش شده‌اند که عدد اول در مقاله ۱۹۷۶ و محاسبه توان دوم بوده (کمترین میانگین مجذور همبستگی جزئی) و عدد دوم مربوط به مقاله سال ۲۰۰۰، محاسبه میانگین ضریب همبستگی جزئی با توان چهارم (کمترین میانگین توان چهارم همبستگی جزئی) بوده است. چون مقادیر به دست آمده همگی در همبستگی جزئی مرتبه یکم کمترین مقدار را داشته‌اند لذا می‌توان بیان کرد که عامل‌های مذکور بر اساس هر دو

1. Velicer, W. F. & et al.

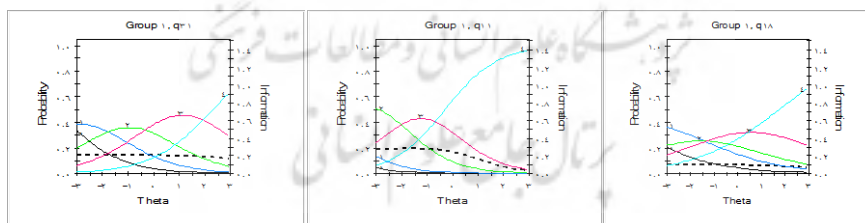
روش اصلی و بهبود یافته تک‌بعدی بودند. ولی شرایط برای عامل خودکارآمدی به این صورت بود که کمترین میانگین مجذور همبستگی جزئی و کمترین میانگین توان چهارم همبستگی جزئی به ترتیب با مقادیر  $۰/۰۱۱۳$  و  $۰/۰۰۰۴$  بر روی همبستگی جزئی مرتبه دوم (که نشان‌دهنده دوبعدی بودن عامل است) کمترین مقدار را گزارش کرده است. از این رو با استفاده از تحلیل عامل اکتشافی سؤالاتی که بیشترین بار عاملی را بر روی عواملی به‌جز عامل نخست داشتند، شناسایی و حذف شدند (سؤالات ۴۰ و ۴۷ و ۵۱)، پس از آن نتایج سؤالات باقیمانده با دو مقدار  $۰/۰۱۱۷$  و  $۰/۰۰۰۳$  که کمترین میانگین مجذور و توان چهارم همبستگی جزئی را بر روی همبستگی جزئی مرتبه یک داشتند، حاکی از تک‌بعدی بودن عامل خودکارآمدی بوده است.

آخرین روش برای بررسی دقیق‌تر تک‌بعدی بودن، استفاده از تحلیل عاملی اکتشافی بوده که با استفاده از برآورد کننده حداقل مربعات وزن دهی شده میانگین و واریانس تعدیل شده (WLSMV) برای داده‌های رتبه‌ای و مقوله‌ای استفاده شده است. تک‌بعدی بودن با استفاده از مقایسه مقدار ویژه‌های استخراج شده برای عوامل و نسبت مقدار ویژه یکم و دوم بررسی شد. در جدول ۲ نتایج نشان داده شده است.

جدول ۲. مقایسه مقادیر ویژه عامل یکم به عامل دوم در ابعاد مختلف مقیاس سرمایه روان‌شناختی

عامل	مقدار ویژه عامل یکم	مقدار ویژه عامل دوم	نسبت مقدار ویژه یکم به دوم
امیدواری	۴/۹۸۱	۱/۲۱۶	۴/۰۹۶
خوش‌بینی مثبت	۳/۴۹۴	۰/۷۵۴	۴/۶۳۴
خوش‌بینی منفی	۲/۶۷۹	۱/۰۳۵	۲/۵۸۸
خودکارآمدی (اولیه)	۶/۹۳۴	۱/۹۰۹	۳/۶۳۲
خودکارآمدی (با حذف ۳ گویه نامناسب)	۶/۷۱۳	۱/۴۹۹	۴/۴۷۸
سازگاری	۷/۱۳۵	۱/۵۳۸	۴/۶۳۹

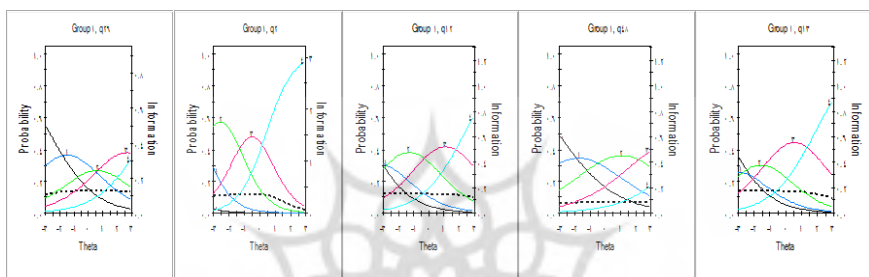
همان‌طور که دیده می‌شود، به‌جز عامل خوش‌بینی منفی که مقدار آن نیز نزدیک به ۳ است تمامی ۴ عامل دیگر سازه سرمایه روان‌شناختی تک‌بعدی هستند. پس از تأیید تک‌بعدی بودن و استقلال موضعی عوامل، تحلیل سؤالات بر اساس نظریه سؤال-پاسخ انجام گردید. در بررسی آماره منفی دو لگاریتم درست‌نمایی، همه عوامل در دو مدل GPC و GR مقدار مربوط به مدل GR کمتر بوده بنابراین مدل مذکور برازش بهتری با داده‌ها داشته است. در تحلیل سؤالات عوامل مذکور، ضرایب تمیز و دشواری و نمودارهای ویژگی و آگاهی سؤالات مورد بررسی قرار گرفتند. طبق دیدگاه آیالا (۲۰۰۹) سؤالاتی که ضریب تمیز کمتر از ۰/۸۰ دارند، سؤالات مناسبی محسوب نمی‌شوند، چراکه نمی‌توانند افراد با توانایی بالا در صفت معینی را از افراد با نمره پایین در آن صفت تمیز دهند. بررسی ضرایب دشواری (b) نیز نشان می‌دهد که ضریب b برای سؤالات دارای دشواری مناسب در مورد یک سؤال مناسب بهتر است در محدوده ۲- تا ۲ باشد (دی مارس، ۲۰۱۰). بررسی ضرایب b سؤالات پرسشنامه بیانگر این است که ضرایب b از این قاعده تبعیت می‌کنند. در عامل امیدواری همه ضرایب تمیز به‌جز سؤال ۱۸ از ۰/۸ بالاتر است و نمودارهای منحنی ویژگی سؤال (ICC) به همراه نمودار آگاهی نشان می‌دهد (خطوط نقطه‌چین میزان آگاهی را نشان می‌دهد) که سؤالات ۱۸، ۳۱ و ۱۱ دارای کمترین میزان آگاهی می‌باشند لذا این سؤالات حذف شدند.



نمودار ۲. منحنی‌های ویژگی سؤال و آگاهی سؤالات ۱۸، ۱۱، ۳۱

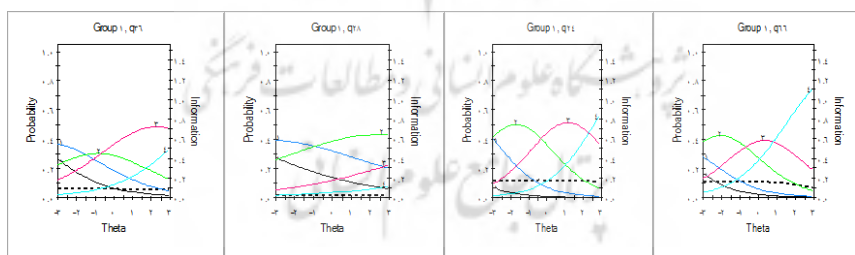
در عامل خوش‌بینی مثبت همه ضرایب تمیز از ۰/۸۰ بالاتر بوده و نمودارهای منحنی ویژگی سؤال به همراه نمودار آگاهی نشان می‌دهد که فقط سؤال ۲ دارای کمترین میزان

آگاهی بوده و حذف شد. همچنین در عامل خوش‌بینی منفی همه ضرایب تمییز به‌جز سؤال ۲۶، از ۰/۸۰ بالاتر بوده و نمودارهای منحنی ویژگی سؤال و نمودار آگاهی همین سؤال نیز دارای کمترین میزان آگاهی بوده است که حذف گردید. در عامل خودکارآمدی همه ضرایب تمییز به‌جز دو سؤال ۱۲ و ۴۸، از ۰/۸۰ بالاتر بوده و در نمودارهای منحنی ویژگی سؤال و آگاهی سؤالات ۱۲، ۴۸ و ۱۳ دارای کمترین میزان آگاهی بودند که این سؤالات نیز حذف شدند.



نمودار ۳. منحنی‌های ویژگی سؤال و آگاهی سؤالات ۲، ۱۲، ۴۸، ۱۳

در عامل سازگاری همه ضرایب تمییز به‌جز دو سؤال ۲۸ و ۳۶، از ۰/۷۰ بالاتر بودند و سؤالات ۲۸، ۳۶، ۲۴ و ۶۶ دارای کمترین میزان آگاهی بوده‌اند و از پرسشنامه حذف شدند.



نمودار ۴. منحنی ویژگی‌های سؤال و آگاهی سؤالات ۲۴، ۲۸، ۳۶، ۶۶

لازم به ذکر است که سؤالات ۱۷ و ۵۹ به دلیل همبستگی بسیار بالایی که با دیگر سؤالات داشتند حذف گردیدند. به‌منظور نهایی کردن سؤالات پرسشنامه و انتخاب



مناسب‌ترین سؤالات، علاوه بر بررسی تک‌بعدی بودن و میزان آگاهی بخشی آن‌ها، از تحلیل عامل تأییدی نیز استفاده شد و برای کنار گذاشتن سؤالات نامناسب، همزمان نتایج رویکردهای مختلف در نظر گرفته شده است. برای هر عامل میزان تأثیر هر یک از گویه‌ها در ساخت صفت مکنون از طریق مقدار بتای استاندارد شده، همچنین معناداری ضرایب مسیر از طریق آزمون t بررسی شده، علاوه بر این میزان تبیین هر یک از گویه‌ها از طریق مجذور همبستگی چندگانه نیز مورد بررسی قرار گرفت. در جداول زیر برخی از مهم‌ترین شاخص‌های برازش برای هر عامل که نشان‌دهنده میزان برازش مدل مفهومی با مدل تجربی است، به همراه نمودارهای تحلیل عامل تأییدی شامل بارهای عاملی و مقدار خطاهای آن‌ها ارائه شده است.

جدول ۳. شاخص‌های برازش تحلیل عامل تأییدی عامل امیدواری

شاخص	$\chi^2$	( $\chi^2/df$ )	(RMSEA) <sup>۱</sup>	(NFI)	(NNFI) <sup>۲</sup>	(CFI) <sup>۳</sup>	(GFI) <sup>۴</sup>
آماره	۷۷/۲۸ (p=۰/۰۰۱)	۲/۸۶	۰/۰۶۲	۰/۹۸	۰/۹۸	۰/۹۹	۰/۹۹

#### ۱. root-mean square error of approximation

(ریشه میانگین مجذور خطای تقریب یکی از معتبرترین شاخص‌های برازش است که هر چه به صفر نزدیک‌تر باشد نشان از برازش بهتر مدل با داده‌ها است. فیدل و تاپاچ‌نیک (۲۰۰۴) حداقل ۰/۱ را برای قابل قبول بودن پذیرفتند، دیگران مقادیر کمتر از ۰/۰۸ را بیان کردند.)

#### ۲. non-normed i.t inde<sup>□</sup>

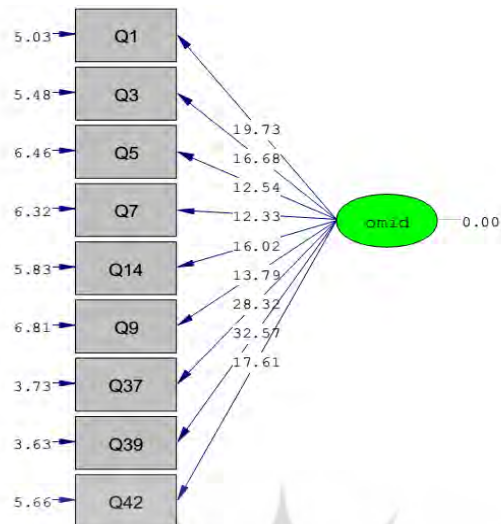
(شاخص برازش غیر نرم که هر چه به یک نزدیک‌تر باشد نشان از برازش بهتر با داده‌ها است اکثر متخصصان مقادیر بیشتر از ۰/۹۰ را مطلوب دانسته‌اند)

#### ۳. comparative i.t inde<sup>□</sup>

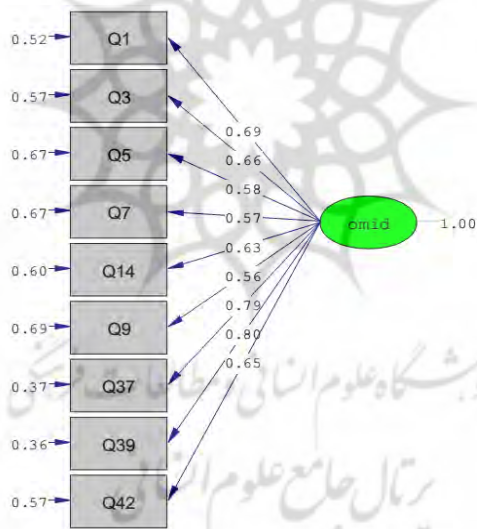
(شاخص برازش مقایسه‌ای که هر چه به یک نزدیک‌تر باشد نشان از برازش بهتر با داده‌ها است اکثر متخصصان مقادیر بیشتر از ۰/۹۰ را مطلوب دانسته‌اند)

#### ۴. goodness of fit index

(شاخص (نیکویی) برازش که هر چه به یک نزدیک‌تر باشد نشان از برازش بهتر با داده‌ها است اکثر متخصصان مقادیر بیشتر از ۰/۹۰ را مطلوب دانسته‌اند)



Chi-Square=77.28, df=27, P-value=0.00000, RMSEA=0.062

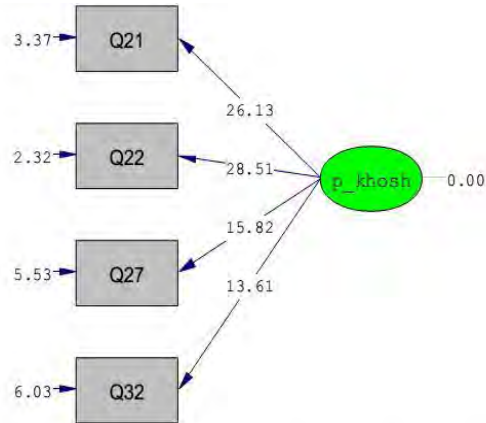


Chi-Square=77.28, df=27, P-value=0.00000, RMSEA=0.062

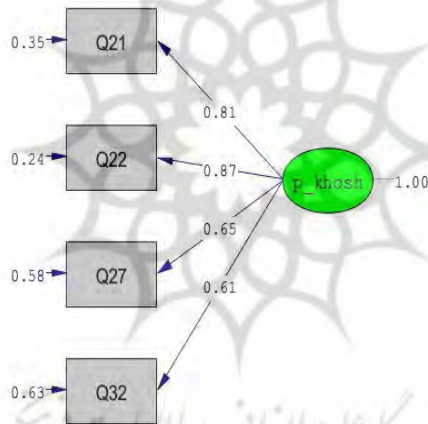
نمودار ۵ ساختار عاملی (بارهای عاملی و خطا) عامل امیدواری

جدول ۴. شاخص‌های برازش تحلیل عامل تأییدی عامل خوش‌بینی مثبت

شاخص	$\chi^2$	( $\chi^2$ /df)	(RMSEA)	(NFI)	(NNFI)	(CFI)	(GFI)
آماره	۵/۸۴ (p=۰/۰۵۴)	۲/۹۲	۰/۰۶۲	۰/۹۹	۰/۹۹	۱/۰۰	۱/۰۰



Chi-Square=5.84, df=2, P-value=0.05389, RMSEA=0.062

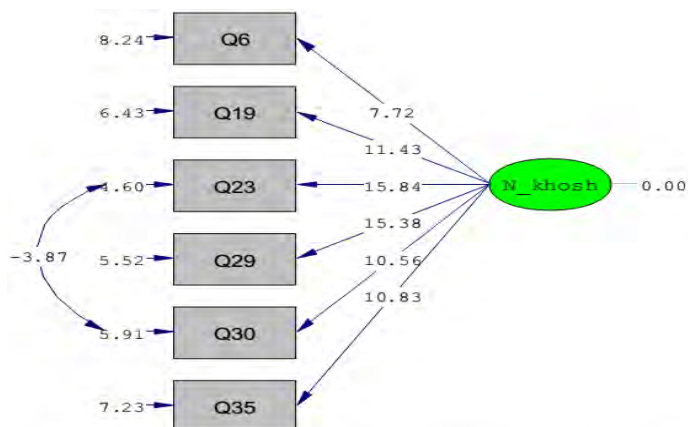


Chi-Square=5.84, df=2, P-value=0.05389, RMSEA=0.062

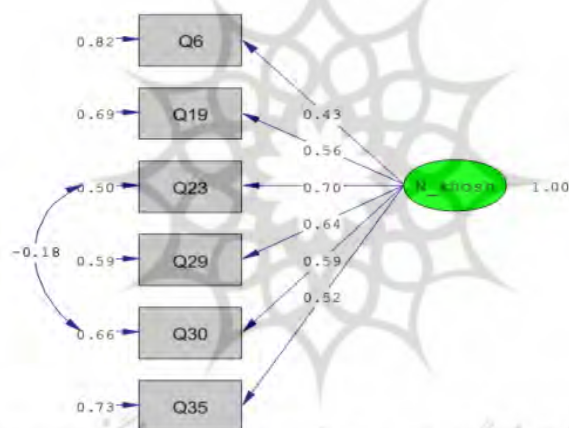
نمودار ۶. ساختار عاملی (بارهای عاملی و خطا) عامل خوش‌بینی مثبت

جدول ۵. شاخص‌های برازش تحلیل عاملی تأییدی عامل خوش‌بینی منفی

شاخص	$\chi^2$	( $\chi^2$ /df)	(RMSEA)	(NFI)	(NNFI)	(CFI)	(GFI)
آماره	۴۰/۱۷ (p=۰/۰۰)	۵/۰	۰/۰۸۹	۰/۹۵	۰/۹۲	۰/۹۶	۰/۹۹



Chi-Square=40.17, df=8, P-value=0.00000, RMSEA=0.089

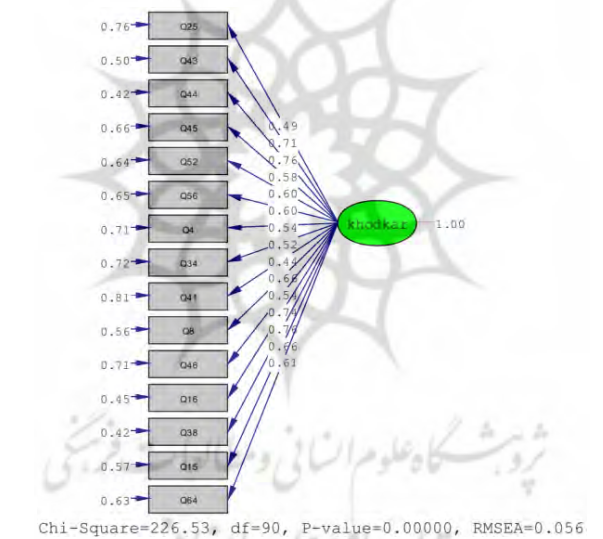
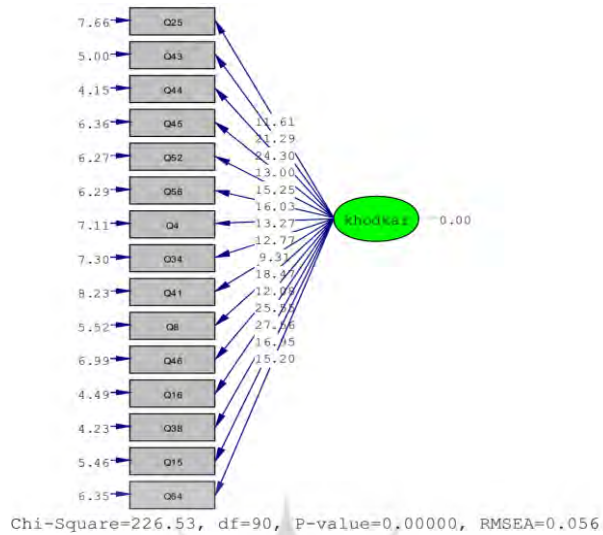


Chi-Square=40.17, df=8, P-value=0.00000, RMSEA=0.089

نمودار ۷. ساختار عاملی (بارهای عاملی و خطا) عامل خوش بینی منفی

جدول ۶. شاخص های برازش تحلیل عامل تأییدی عامل خودکارآمدی

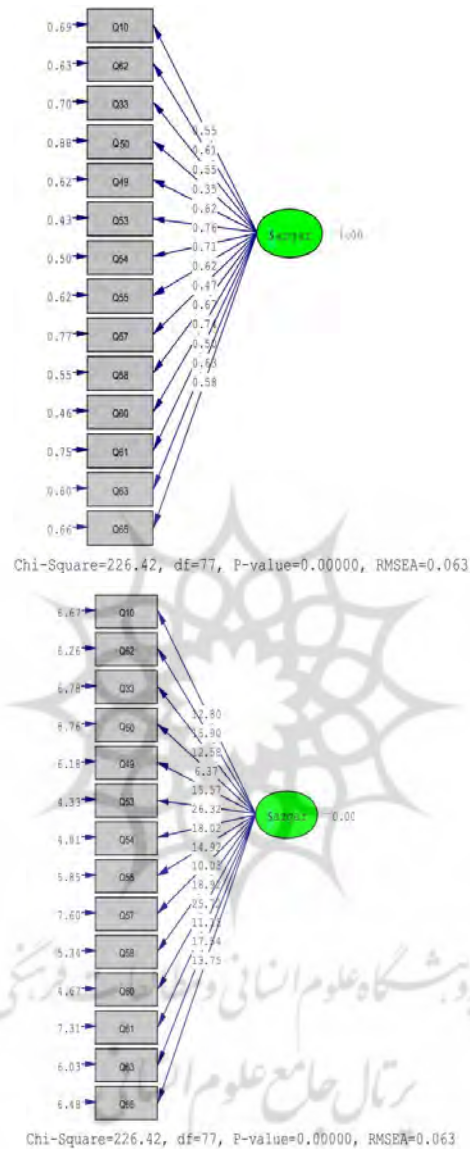
شاخص	$\chi^2$	( $\chi^2$ /df)	(RMSEA)	(NFI)	(NNFI)	(CFI)	(GFI)
آماره	۲۲۶/۵۳ (p=۰/۰۰)	۲/۵۱۷	۰/۰۵۶	۰/۹۷	۰/۹۸	۰/۹۸	۰/۹۹



نمودار ۸. ساختار عاملی (بارهای عاملی و خطا) عامل خودکارآمدی

جدول ۷. شاخص‌های برازش تحلیل عامل تأییدی عامل سازگاری

شاخص	$\chi^2$	( $\chi^2$ /df)	(RMSEA)	(NFI)	(NNFI)	(CFI)	(GFI)
آماره	۲۲۶/۴۲ (p=۰/۰۰)	۲/۹۴۰	۰/۰۶۳	۰/۹۶	۰/۹۷	۰/۹۷	۰/۹۸

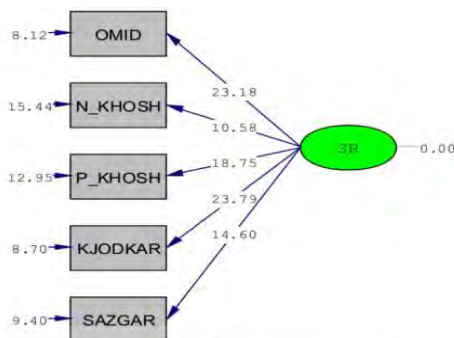


نمودار ۹. ساختار عاملی (بارهای عاملی و خطا) عامل سازگاری

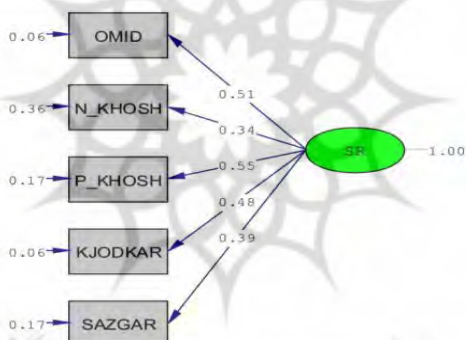
پس از تحلیل عامل تأییدی (CFA) تک‌تک عوامل، برای آزمون این فرضیه که آیا این ۵ عامل از سازه بزرگ‌تری به نام سرمایه روان‌شناختی نشأت می‌گیرند یا خیر؟، از تحلیل عامل تأییدی مرتبه دوم استفاده شده که نتایج آن در جداول زیر آورده شده است.

جدول ۸. شاخص‌های برازش تحلیل عامل تأییدی مرتبه دوم مقیاس سرمایه روان‌شناختی

شاخص	$\chi^2$	$(\chi^2/df)$	(RMSEA)	(NFI)	(NNFI)	(CFI)	(GFI)
آماره	۸/۴۱ (p=۰/۱۳)	۱/۶۸۲	۰/۰۳۷	۱/۰۰	۱/۰۰	۱/۰۰	۰/۹۹



Chi-Square=8.41, df=5, P-value=0.13494, RMSEA=0.037



Chi-Square=8.41, df=5, P-value=0.13494, RMSEA=0.037

نمودار ۱۰. ساختار عاملی (بارهای عاملی و خطا) عامل سرمایه روان‌شناختی

با توجه به نتایج، تمامی شاخص‌های برازش، حاکی از برازش بسیار خوب مدل تجربی با مدل مفهومی دارد که نشان می‌دهد پنج عامل امیدواری، خوش‌بینی مثبت، خوش‌بینی منفی، خودکارآمدی و سازگاری از سازه‌ای واحد به نام سرمایه روان‌شناختی منتج شده‌اند. در بررسی میزان همسانی درونی داده‌ها با استفاده از دستورالعمل تتای ترتیبی و آلفای کرونباخ به ازای حذف هر گویه و به تفکیک عوامل بررسی شد. برای عامل امیدواری به ترتیب آلفای

کرونباخ و تنای ترتیبی ۰/۸۲۹ و ۰/۸۳۷ و عامل خودکارآمدی مقدار آلفای کرونباخ ۰/۸۷۱ و تنای ترتیبی ۰/۸۷۸ و همچنین عامل خوش بینی مثبت میزان آلفای کرونباخ و تنای ترتیبی ۰/۷۷۸ و ۰/۷۸۱ و برای عامل خوش بینی منفی با شش گویه مقدار آلفای کرونباخ ۰/۷۰۰ و مقدار تنای ترتیبی برابر با ۰/۷۰۵ و نیز برای عامل سازگاری، مقدار آلفای کرونباخ ۰/۸۵۳ و تنای ترتیبی ۰/۸۶۱ محاسبه شده‌اند که نشان می‌دهند همه سؤالات هر عامل مطلوب و در یک راستا می‌باشند. پس از انتخاب گویه‌های مناسب برای هر عامل (با استفاده از IRT و CFA) نسبت این سازه با دیگر سازه‌های مشابه (سرمایه روان‌شناختی لوتانز و بهزیستی ذهنی ریف) بررسی شده است که در جداول زیر میزان همبستگی‌های آن‌ها ارائه شده است.

جدول ۹. همبستگی بین مؤلفه‌های سرمایه روان‌شناختی و بهزیستی ذهنی ریف

عوامل	تسلط محیطی	پذیرش خود	رابطه مثبت	هدف در زندگی	رشد فردی	استقلال	ریف
امید	**۰/۵۹۶	**۰/۶۵۶	**۰/۳۳۳	**۰/۳۵۹	**۰/۶۳	**۰/۵۱۲	**۰/۶۷۷
خوش بینی منفی	**۰/۴۰۴	**۰/۴۸۹	**۰/۵۴۱	**۰/۴۶	**۰/۲۶	**۰/۴۵۲	**۰/۵۹۷
خوش بینی مثبت	**۰/۴۸۹	**۰/۵۷۲	**۰/۳۵۴	**۰/۴۰۴	**۰/۴۸۸	**۰/۵۱۲	**۰/۶۲۶
خودکارآمدی	**۰/۵۵۹	**۰/۶۲۴	**۰/۳۵	**۰/۳۸۷	**۰/۶۷۳	**۰/۵۳	**۰/۶۸۸
سازگاری	**۰/۴۵۴	**۰/۶۱۶	**۰/۵۷	**۰/۲۸۴	**۰/۵۷۴	**۰/۴۴۵	**۰/۶۶۲
سرمایه روان‌شناختی	**۰/۶۲	**۰/۷۳۴	**۰/۵۴۸	**۰/۴۸۳	**۰/۶۳۵	**۰/۶۱۳	**۰/۸۱۲

\*\*P > ۰/۰۱

جدول ۱۰. همبستگی بین عوامل مقیاس ساخته شده و لوتانز

عوامل	خودکارآمدی		امیدواری		سازگاری		خوش بینی		سرمایه روان‌شناختی	
	لوتانز	لوتانز	لوتانز	لوتانز	لوتانز	لوتانز	لوتانز	لوتانز	لوتانز	
امید	**۰/۵۷۸	**۰/۷۳۷	**۰/۶۰۵	**۰/۶۰۶	**۰/۷۱۷					
خوش بینی منفی	۰/۱۸۴	۰/۱۷۴	*۰/۲۶	**۰/۴۵	**۰/۳					
خوش بینی مثبت	**۰/۵۰۹	**۰/۵۶۵	**۰/۵۷۳	**۰/۵۸۷	**۰/۶۳۳					
خودکارآمدی	**۰/۷۰۹	**۰/۸۰۳	**۰/۷۱۸	**۰/۶۳۴	**۰/۸۱۴					
سازگاری	**۰/۶۸۱	**۰/۶۹۱	**۰/۶۱۲	**۰/۵۶۵	**۰/۷۲۵					
سرمایه روان‌شناختی	**۰/۶۸۲	**۰/۷۶	**۰/۷۱۸	**۰/۷۵	**۰/۸۲۵					

\*\*P > ۰/۰۱



## بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر بر پایه هدف اصلی ساخت و روا سازی مقیاس سرمایه روان‌شناختی و همچنین رابطه آن با بهزیستی ذهنی، در جامعه متأهلین شهر تهران اجرا گردیده بود. به منظور پاسخ به سؤالات و فرضیه‌های پژوهش تحلیل داده‌ها به دو صورت توصیفی و استنباطی صورت گرفت. برای بررسی روایی صوری و محتوایی، پرسشنامه مذکور مورد بررسی چند تن از کارشناسان این حوزه قرار گرفته و پس از تغییرات اندکی تأیید گردید؛ و به منظور بررسی روایی سازه تحلیل سؤالات به دو روش تحلیل بر اساس نظریه سؤال- پاسخ و تحلیل عامل تأییدی عوامل صورت گرفت. در اولین روش بررسی تک‌بعدی بودن، سؤالات تک‌تک مؤلفه‌های پرسشنامه با روش ساختار خیلی ساده (VSS) مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته و تک‌بعدی بودن آن‌ها تأیید شد؛ اما برای سؤالات مؤلفه خوش‌بینی، بر اساس نظریه سلیگمن، شواهد حاکی از آن بود که عامل مفروض تک‌بعدی نیست، با بررسی مجدد مبانی نظری و سؤالات پرسشنامه این موضوع روشن شد که در اصل نظریه سلیگمن نیز، عامل خوش‌بینی به دو خرده عامل مجزا از هم قابل تفکیک است، بنابراین تصمیم بر این شد که بعدیت برای دو خرده عامل خوش‌بینی مثبت و خوش‌بینی منفی به صورت مجزا در نظر گرفته شود. خوش‌بینی مثبت در واقع اسناد و انتظارات افراد در رابطه با وقایع مثبت و خوش‌بینی منفی اسناد و انتظارات افراد در رابطه با وقایع منفی است. سپس تحلیل سؤالات بر اساس نظریه سؤال- پاسخ انجام گرفت و سؤالاتی که دارای کمترین میزان آگاهی و یا ضرایب تمیز خیلی پایین نسبت به سؤالات دیگر داشته بودند و نیز سؤالاتی که همبستگی بسیار بالا با دیگر سؤالات داشتند، حذف گردیدند. به منظور انتخاب مناسب‌ترین سؤالات، از تحلیل عامل تأییدی استفاده شد و نشان داده شد که مدل تجربی با مدل مفهومی برازش مطلوبی دارد و این بیانگر همسو بودن گویه‌های باقی مانده هر مؤلفه پس از تحلیل IRT، در راستای یکدیگر است. همچنین در تحلیل عاملی مرتبه دوم شاخص‌های برازش نشان دادند که پنج عامل امید، خوش‌بینی مثبت، خوش‌بینی منفی، خودکارآمدی و سازگاری از سازه واحدی

به نام سرمایه روان‌شناختی منتج شده‌اند. در نتیجه پرسشنامه ۶۶ سؤالی سرمایه روان‌شناختی محقق ساخته به یک پرسشنامه ۴۸ سؤالی که شامل ۹ سؤال برای مؤلفه امیدواری، ۴ سؤال برای مؤلفه خوش‌بینی مثبت، ۶ سؤال برای خوش‌بینی منفی، ۱۵ سؤال برای مؤلفه خودکارآمدی و ۱۴ سؤال برای سازگاری به دست آمد که از روایی و پایایی خوب و قابل قبولی برخوردار است. همچنین در بررسی همگرایی این مقیاس با مقیاس سرمایه روان‌شناختی لوتانز، بررسی همبستگی بین عوامل متناظر نشان می‌دهد که هر عامل با عامل متناظر خود در مقیاس لوتانز همبستگی مثبت و بالایی دارند. این همبستگی بالا نشان‌دهنده این است که هر دو مجموعه سؤال یک عامل را اندازه‌گیری می‌کنند. علاوه بر این همبستگی بالای بین مقیاس محقق ساخته و بهزیستی ذهنی ریف نشان می‌دهد که دو مقیاس همسو و همگرا می‌باشند و هر پنج عامل سرمایه روان‌شناختی با شش عامل بهزیستی ذهنی ریف همبستگی مثبت و معناداری داشته که بیشترین همبستگی بین عوامل خودکارآمدی و رشد فردی است و کمترین همبستگی بین عوامل بین خوش‌بینی منفی و رشد فردی است. نتایج این تحقیق با نتایج خسروشاهی، هاشمی (۱۳۹۱) و گل پرور و جعفری (۱۳۹۲) و رحیمی‌نیا، کریمی‌مزیدی و محمدزاده (۱۳۹۲) که همگی رابطه مثبت و معنی‌داری بین مقیاس بهزیستی ذهنی و سرمایه روان‌شناختی و مؤلفه‌های آن را نشان می‌دادند، کاملاً همخوانی داشته و همسو بوده است. با توجه به نتایج می‌توان متذکر شد که سنجش سرمایه روان‌شناختی افراد و در صورت نیاز، اجرای برنامه‌های آموزشی بر روی آن‌ها، سطح بهزیستی ذهنی آنان را بهبود بخشد و انگیزه و امیدواری برای یک زندگی شادتر و پربارتر را در آن‌ها به وجود آورد تا هر فرد با شناخت استعداد و توانایی‌هایش، در جهت رشد و شکوفایی خود گام بردارد. به لحاظ اینکه موضوع سرمایه روان‌شناختی نسبتاً جدید بوده و در داخل کشور مطالعات محدودی صورت گرفته، امکان تحقیقات گسترده‌تر در جهت یافتن ظرفیت‌های مثبت روان‌شناختی قابل توسعه دیگر و غنی‌تر ساختن مقیاس سرمایه روان‌شناختی وجود دارد و پیشنهاد می‌گردد.

## منابع

- جوشن لو م.، رستمی، ر؛ و نصرت آبادی، م. (۱۳۸۵). بررسی ساختار عاملی مقیاس بهزیستی جامع. فصلنامه روانشناسان ایرانی. ۳(۹):۳۵-۵۲.
- گل پرور م؛ و جعفری م. (۱۳۹۲). نقش محافظت کننده سرمایه روان‌شناختی در برابر اثر تعارض و سرریز شدگی کار خانواده بر بهزیستی روان‌شناختی پرستاران. مجله علمی دانشکده پرستاری و مامایی همدان. ۲۱(۴):۲۲-۳۳.
- لوتانز، فرد (۱۳۹۱). سرمایه روان‌شناختی (چاپ اول)، ترجمه بهروز رضایی منش، علیرضا تقی زاده و مریم کاهه. تهران. نشر علمی.
- هاشمی نصرت آبادت.، باباپورخیرالدین ج؛ و بهادری خسروشاهی ج. (۱۳۹۱). نقش سرمایه روان‌شناختی در بهزیستی روانی با توجه به اثرات تعدیلی سرمایه اجتماعی. پژوهش‌های روانشناسی اجتماعی. ۱(۴):۱۲۳-۱۴۲.
- Bandura A. Self-efficacy: Toward a unifying theory of behavioral change. *PsycholRev* 1977; 84(2):191-215.
- Garmezzy N. (1991). *Resilience in children's adaptation to negative life events and stressed environments*. *Pediatric Annals* 20: 459-466.
- Keyes C. L. Shmotkin D. & Ryff C. D. (2002). Optimizing well-being: the empirical encounter of two traditions. *Journal of personality and social psychology* 82(6) 1007.
- Luthans F. Avey J. B. Avolio B. J. Norman S. M. & Combs G. M. (2006). Psychological capital development: toward a micro-intervention. *Journal of Organizational Behavior* 27(3) 387-393.
- Luthans F. Avolio B. J. Avey J. B. & Norman S. M. (2007). Positive psychological capital: Measurement and relationship with performance and satisfaction. *Personnel psychology* 60(3) 541-572.
- McGee E. A. (2011). An examination of the stability of positive psychological capital using frequency-based measurement.
- Rahimnia F. Mazidi A. & Mohammadzadeh Z. (2013). Emotional mediators of psychological capital on well-being: The role of stress anxiety and depression. *Management Science Letters* 3(3) 913-926.
- Scheier M. F. Carver C. S. & Bridges M. W. (2002). Distinguishing optimism from neuroticism (and trait anxiety self-mastery and self-esteem): a reevaluation of the Life Orientation Test. *Journal of personality and social psychology* 67(6) 1063.

- Seligman M. E. (1998). *Learned optimism: How to change your mind and your life*. Vintage.
- Velicer W. F. Eaton C. A. & Fava J. L. (2000). Construct explication through factor or component analysis: A review and evaluation of alternative procedures for determining the number of factors or components. In *Problems and solutions in human assessment* (pp. 41-71). Springer US.

